

KANSARMOEDEREGISTRATIE BINNEN KIND EN GEZIN

1. INLEIDING

Kind en Gezin schenkt in de dienstverlening bijzondere aandacht aan kansarme gezinnen met jonge kinderen. Om dit aanbod te kunnen evalueren, bij te sturen en verder te ontwikkelen is het noodzakelijk een blijvend zicht te hebben op het aantal gezinnen met jonge kinderen en hun leefomstandigheden.

Zicht krijgen op het aantal gezinnen die in kansarmoede leven is echter geen eenvoudige zaak. In de literatuur vindt men uiteenlopende cijfers over kansarmoede, die sterk variëren naargelang de onderzoeksmethode die wordt gehanteerd. Meer nog maakt de definitie van kansarmoede die men gebruikt het verschil. De meeste cijfers handelen bovendien over armoede en niet over kansarmoede. Bij armoede wordt het financiële tekort benadrukt; bij kansarmoede gaat het om een multi-aspectuele armoede-situatie. Naast een relatief laag inkomen wordt armoede gekenmerkt door een veralgemeende achterstelling of uitsluiting op het vlak van opleiding en vorming, huisvesting, welzijn en gezondheid, vrijetijdsbesteding en cultuur, politieke en sociale zeggingskracht¹.

Om de multi-aspectuele situatie in kaart te brengen heeft Kind en Gezin een eigen definitie over kansarmoede en registreert het sinds 1995 of een kind in kansarmoede opgroeit of niet.

De definitie omschrijft kansarmoede als volgt :

Kansarmoede is een toestand waarbij mensen beknót worden in hun kansen om voldoende deel te hebben aan maatschappelijk hooggewaarde goederen, zoals onderwijs, arbeid, huisvesting. Het gaat hierbij niet om een eenmalig feit, maar om een duurzame toestand die zich voordoet op verschillende terreinen, zowel materiële als immateriële.

¹ LUYTEN, D. LAMMERTYN, F. De welzijnszorg in de Vlaamse Gemeenschap, Voorzieningen en overheidsbeleid, monografie 2. Het (Kans)-armoedebeleid, Sociologisch onderzoeksinstituut KUL, 1990, p.1

2. HOE WORDT BEPAALD OF EEN KIND IN KANSARMOEDE LEEFT?

De dienstverleners van Kind en Gezin staan in voor het aanleveren van basisgegevens over kansarmoede. Hiertoe toetsen zij elk gezin met een geboorte aan zes vooropgestelde criteria: het maandinkomen van het gezin, de arbeidssituatie van de ouders, de opleiding van de ouders, de huisvesting, de ontwikkeling van de kinderen en de gezondheid. Deze zes criteria verwijzen naar zes domeinen waarop de leefomstandigheden van deze gezinnen zich onderscheiden van deze van vele andere gezinnen.

Per levensdomein werd een ondergrens bepaald. Elk criterium wordt afzonderlijk beoordeeld. Wanneer de leefomstandigheden van een gezin bij 3 of meer van deze 6 criteria zich op of onder de ondergrens bevinden, dan spreken we over kansarmoede in het gezin. Kansarmoede heeft immers steeds betrekking op verschillende levensdomeinen. Wanneer een gezin aan twee of minder criteria beantwoordt, wordt het gezin normaliter² niet als levend in kansarmoede beschouwd.

De inschatting van kansarmoede gebeurt voor alle borelingen waarmee Kind en Gezin minstens 1 contact gehad heeft, dus voor meer dan 97% van de populatie wonend in het Vlaamse Gewest. Daarbij is het nuttig om te weten dat kinderen die niet in Vlaanderen geboren zijn, maar er wel wonen, toch meegeteld worden. De index moeten we dus begrijpen als een cijfer over de zeer jonge kinderen die op de laatste dag van het meest recente jaar in Vlaanderen wonen.

De kansarmoederegistratie gebeurt eenmalig (doorgaans in de eerste maanden na de geboorte) en moet als een momentopname beschouwd worden. De wijzigingen die zich in de daaropvolgende maanden/jaren in de levensomstandigheden van een gezin voordoen worden dus niet gecapteerd in de cijfers.

² De dienstverleners hebben wel de mogelijkheid een gezin dat aan minder dan drie criteria beantwoordt, maar toch als kansarm wordt gepercipieerd, in de registratie op te nemen, mits een goede verantwoording.

3. OMSCHRIJVING VAN DE TOETSINGSCRITEIA

We geven hier een beknopte beschrijving van de ondergrens bij de 6 criteria.

3.1 Beschikbaar maandinkomen

Het gezin beschikt over een maandinkomen – al dan niet regelmatig (min schulden) - dat onvoldoende is om maatschappelijk te participeren, leeft van een vervangingskinkomen (werkloosheid, ziekte, invaliditeit) en/of leefloon. We maken geen onderscheid naar het aantal kinderen ten laste en houden geen rekening met het groeipakket.

3.2 Opleiding ouders

Als de alleenstaande ouder of minstens één van beide ouders geen diploma hoger secundair heeft of het niet met zekerheid weet, enkel buitengewoon onderwijs volgde, en/of één van beiden laaggeletterd is.

3.3 Arbeidssituatie ouders

Wanneer de ouders zich in een preciaire tewerkstelling bevinden (interim, zwart werk,...), werkloosheid van beide ouders of van de alleenstaande ouder en/of werkzaam zijn in een maatwerkbedrijf.

3.4 Stimulatie niveau van de kinderen

De inschatting/vaststelling dat de stimulatie van het jonge kind verstoord is, gebeurt op basis van observatie en bespreking met de ouders van verschillende elementen m.b.t. pedagogisch besef van de ouders, beleving ouderschap, interactie met het jonge kind, beschikbare rijke leefomgeving.... Ook het gegeven of (oudere) kinderen op regelmatige basis deelnemen aan het kleuteronderwijs en/of er moeilijkheden zijn in de verzorging van de kinderen wordt meegenomen in de bespreking.

3.5 Huisvesting

Het gezin leeft in een verkrotte, ongezonde en/of onveilige woning; de woning is ontoereikend (niet voldoende ruimte in verhouding met gezinsleden) of beschikt niet over voldoende nutsvoorzieningen thuis en in de omgeving. Het gezin is dakloos (geen woning) of thuisloos (vluchthuis, centrum voor asielzoekers, kraakpand, tijdelijk en wisselend onderdak bij familie/vrienden,...)

3.6 Gezondheid

Een van de gezinsleden (ouder, kind, ander inwonend gezinslid) heeft een zwakke gezondheid, chronische ziektes en/of handicaps in het gezin. Het gezin ervaart drempels (bv. een gebrek aan kennis en deelname aan de gezondheidszorg) in de toegang tot de gezondheidszorg.

4. BEREKENING KANSARMOEDE-INDEX

Om de evolutie van kansarmoede bij zeer jonge kinderen op te volgen, wordt per jaar de kansarmoedeindex berekend, op basis van deze registratie. De kansarmoede-index geeft het gemiddeld aantal geboorten in gezinnen kansarmoede over een periode van drie jaar weer. De cijfers over de kansarmoede-index zijn onder andere terug te vinden in de gemeentelijke kindrapporten.

De kansarmoede-index voor het Vlaamse Gewest voor jaar X wordt in concreto als volgt berekend: het aantal kinderen geboren in jaar X, X-1 en X-2 in een gezin in kansarmoede en dat woont in het Vlaamse Gewest op 31 december van het jaar X, gedeeld door het totaal aantal kinderen geboren in die 3 jaar en dat woont in het Vlaamse Gewest op 31 december van het jaar X (in percentage).

* Formule

$$\text{KA-index: } \frac{\text{Aantal kinderen geboren in X, X-1 en X-2 dat leeft in kansarmoede en dat woont in het betreffende gebied op 31 december van het jaar X}}{\text{Totaal aantal kinderen geboren in X, X-1 en X-2 en dat woont in het betreffende gebied op 31 december van het jaar X}} \times 100$$

Daarbij is het nuttig om te weten dat kinderen die niet in Vlaanderen geboren zijn, maar er wel wonen, toch meegeteld worden. De index moet dus begrepen worden als een cijfer over de zeer jonge kinderen die op de laatste dag van het meest recente jaar in Vlaanderen wonen.

De kansarmoede-index naar provincie, naar type gemeente of naar origine van de moeder (gemeten als nationaliteit van de moeder bij haar geboorte) wordt op dezelfde wijze berekend.

Voor de berekening van de kansarmoede-index voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt het aantal kinderen dat bereikt wordt via onze dienstverlening gebruikt als noemer.

5. IMPACT BEREKENINGSWIJZE VOOR INTERPRETATIE VAN EVOLUTIES

We merken dat evoluties in de kansarmoede-index vaak gebruikt worden om het succes of falen van beleid aan te duiden. Uiteraard is de kansarmoede-index een belangrijk signaal voor beleidsmakers, maar de registratie- en berekeningswijze heeft wel enkele belangrijke implicaties.

Volgende zaken moeten dan ook in het achterhoofd gehouden worden als men de index wil gebruiken om beleid te beoordelen:

- ✓ Kind en Gezin beoordeelt kansarmoede enkel voor zeer jonge kinderen. Inspanningen of trajecten die opgezet worden voor alle gezinnen/kinderen in (kans)armoede vertalen zich daarom niet onmiddellijk in een daling van de cijfers.
- ✓ De registratie is een momentopname, inspanningen of trajecten die in de concrete gezinnen opgezet worden, leiden niet tot een nieuwe beoordeling van de kansarmoede in dat gezin.
- ✓ Door de berekeningswijze is de index ook gevoelig voor verhuisbewegingen en voor de instroom van inwijkelingen (waar bv. lokale besturen niet altijd vat op hebben).
- ✓ Door de 'rollende' berekening van de index werken kansarmoedecijfers uit een bepaald geboortjaar 3 jaar door op de index.
- ✓ Kansarmoede wordt bekeken voor 6 levensdomeinen, noden die zich hierbuiten aandienen zijn niet zichtbaar in de cijfers.
- ✓ Werken aan meer structurele factoren (zoals opleidingsniveau, arbeidssituatie) zal pas na geruime tijd effect hebben.

De kansarmoede-index lijkt ons dan ook minder geschikt om het succes of falen van recente beleidsinspanningen aan te tonen. De index is vooral een signaalindicator die aangeeft dat heel wat kinderen opgroeien in een minder kansrijke omgeving en dat er absoluut beleidsinspanningen nodig zijn om deze groep kinderen uit kansarmoede te halen.

Door haar multi-dimensioneel karakter en door het feit dat de beoordeling voor nagenoeg de hele populatie gebeurt, is het volgens ons ook een heel belangrijke indicator (vergeleken met bv. cijfers over inkomensarmoede op basis van een beperkte steekproef van kinderen).

Voor meer info

<https://www.kindengezin.be/cijfers-en-rapporten/cijfers/kansarmoede/>

<https://www.kindengezin.be/img/KIV2018-HFST4.pdf>